

УДК 159.9.07

DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2026.28.8>

ЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КРИЗОВОГО ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ ОСІБ РІЗНОГО ВІКУ

Ольга Джежик

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
вул. Фонтанська дорога, 23, м. Одеса, Україна, 65009
<https://orcid.org/0000-0003-2570-2589>
e-mail: dzhezhik_olga@ukr.net*

Марина Боделан

*Національний університет «Одеська політехніка»,
проспект Шевченка, 1, м. Одеса, Україна, 65044
<https://orcid.org/0000-0003-4216-8496>
e-mail: manina19831@ukr.net*

Олена Азаркіна

*Національний університет «Одеська політехніка»,
проспект Шевченка, 1, м. Одеса, Україна, 65044
<https://orcid.org/0000-0002-2496-3691>
e-mail: olenaazarkina@gmail.com*

У статті здійснено теоретичний аналіз етико-правових засад кризового психологічного консультування осіб різного віку. Досліджено особливості реалізації етичних принципів і правових норм у професійній діяльності кризового консультанта з урахуванням віково-психологічних характеристик дітей, підлітків, дорослих та осіб похилого віку. Обґрунтовано, що ефективність кризового психологічного консультування визначається не лише дотриманням професійних етичних стандартів і вимог чинного законодавства, а й адаптацією професійної взаємодії до рівня психічного розвитку, когнітивних можливостей, автономності та соціальної ситуації розвитку клієнта.

Проаналізовано нормативно-правове забезпечення професійної діяльності психолога в Україні та сучасні етичні кодекси, що регламентують надання психологічної допомоги в кризових ситуаціях. Розкрито зміст основних етико-правових принципів, зокрема конфіденційності, інформованої згоди, професійної відповідальності, безпеки та принципу «не зашкодь», а також визначено специфіку їх реалізації під час кризового консультування представників різних вікових груп.

Встановлено, що практична реалізація етико-правових засад кризового психологічного консультування потребує диференційованого підходу, який враховує вікові психологічні особливості клієнтів, рівень сформованості їхньої здатності до усвідомленого прийняття рішень, характер кризової ситуації та правові підстави здійснення психологічного втручання. Показано, що інтеграція віково-психологічного й етико-правового підходів сприяє підвищенню ефективності кризового психологічного консультування, забезпеченню психологічної безпеки клієнтів і дотриманню професійних стандартів діяльності психолога.

Ключові слова: кризове психологічне консультування, етико-правові засади, віково-психологічні особливості, професійна етика психолога, конфіденційність, інформована згода, професійна відповідальність, психологічна безпека, правове регулювання психологічної діяльності.

Вступ. Ефективність кризового психологічного консультування визначається не лише рівнем професійної підготовки фахівця, а й дотриманням етико-правових норм, які регламентують його діяльність. Йдеться про систему деонтологічних принципів і правових вимог, що забезпечують безпеку клієнта, збереження його гідності, прав і свобод, а також професійну відповідальність консультанта.

Практична реалізація етико-правових засад кризового психологічного консультування набуває специфічних особливостей залежно від віку клієнта, рівня його психічного розвитку, сформованості автономності, когнітивних можливостей та характеру кризової ситуації. Особливого значення в умовах кризового втручання набувають принципи конфіденційності, «не зашкодь», інформованої згоди, професійної компетентності та безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика етико-правових засад психологічної допомоги є предметом наукових досліджень як українських, так і зарубіжних учених. Окремий науковий інтерес становить дослідження особливостей реалізації етико-правових принципів у роботі з представниками різних вікових груп, оскільки психологічні закономірності розвитку безпосередньо впливають на організацію консультативної взаємодії, межі професійної відповідальності психолога та вибір форм психологічної допомоги. Зокрема, у вітчизняній психологічній науці значну увагу питанням професійної етики психолога приділено у працях Т. Яценко, Н. Чепелевої, В. Панка, Л. Орбан-Лембрик, де розглядаються морально-етичні основи професійної діяльності, принципи взаємодії з клієнтом та відповідальність фахівця.

Правове регулювання діяльності кризового консультанта в Україні здійснюється через низку нормативно-правових актів, які визначають загальні засади надання психологічної допомоги. Нормативне підґрунтя професійної діяльності психолога в Україні визначається «Етичним кодексом психолога», прийнятом на I Установчому з'їзді Товариства психологів України 20 грудня 1990 року в м. Києві [2], «Етичним кодексом психолога» Національної психологічної асоціації [3], «Етичним кодексом психолога», затвердженим Українською психологічною асоціацією [4], «Етичним кодексом психологів-консультантів» Асоціації психологічного консультування та травматерапії [5], а також низкою законодавчих актів, серед яких важливе місце займають Закон України «Про систему охорони психічного здоров'я в Україні» №4223-IX, від 15.01.2025[6] та Закон України «Про захист персональних даних» [7].

Нормативно-правові вимоги набувають різної практичної реалізації залежно від віку клієнта, оскільки особливості отримання інформованої згоди, забезпечення конфіденційності, участі законних представників та визначення меж професійного втручання істотно відрізняються під час надання психологічної допомоги дітям, підліткам, дорослим і особам похилого віку.

Ці документи визначають права та обов'язки фахівця, стандарти взаємодії з клієнтом, а також відповідальність за порушення професійних норм. В умовах кризового психологічного консультування правовий компонент професійної діяльності набуває особливого значення під час роботи з клієнтами різного віку, насамперед із дітьми, підлітками, особами похилого віку, військовослужбовцями, постраждалими від насильства та іншими категоріями населення, які потребують додаткових гарантій дотримання їхніх прав і психологічної безпеки.

Застосування правових норм у практиці консультанта сприяє структурованості професійної діяльності, підвищує її прозорість і забезпечує захист як клієнта, так і самого фахівця.

У зазначених нормативних документах закріплено ключові принципи професійної діяльності психолога, однак їх практичне застосування передбачає врахування

віково-психологічних особливостей клієнтів, рівня їхньої правосуб'єктності, автономності та психологічної готовності до консультативної взаємодії.

Етико-правові аспекти професійної діяльності психолога та особливості прийняття етичних рішень у процесі консультування розкрито у працях Г. Бондаренко, Ю. Клименко, С. Роечко [1] та В. Климчука [10], у яких акцентовано увагу на професійній відповідальності консультанта, дотриманні етичних принципів і специфіці надання психологічної допомоги в складних життєвих обставинах. У цих умовах дотримання етичних норм набуває особливої складності, оскільки консультант часто змушений балансувати між принципом конфіденційності та необхідністю забезпечення безпеки клієнта або третіх осіб. Особливої складності набуває реалізація цих принципів під час кризового консультування дітей і підлітків, де консультант має забезпечити баланс між правом неповнолітнього на конфіденційність, участю законних представників у процесі надання психологічної допомоги та необхідністю захисту життя і здоров'я дитини.

Окремі аспекти етико-правового регулювання діяльності психолога розглядаються у контексті деонтології [10], де підкреслюється значення принципу «не зашкодь» як базового орієнтира професійної поведінки. У працях сучасних дослідників також акцентується увага на необхідності інтеграції міжнародних стандартів (зокрема рекомендацій Американської психологічної асоціації та Європейської федерації психологічних асоціацій) у національну практику American [12].

Попри значну кількість наукових напрацювань, питання практичної реалізації етико-правових засад кризового психологічного консультування осіб різного віку потребує подальшого системного аналізу. Недостатньо дослідженими залишаються механізми прийняття етичних рішень з урахуванням віково-психологічних особливостей клієнтів, специфіка реалізації принципів конфіденційності та інформованої згоди на різних етапах онтогенезу, а також алгоритми професійної діяльності психолога в умовах конфлікту етичних і правових норм.

Постановка проблеми. У сучасних умовах зростання кількості кризових ситуацій різного характеру (воєнні конфлікти, соціально-економічна нестабільність, особистісні втрати, психотравмуючі події) діяльність кризового консультанта набуває особливої значущості та водночас ускладнюється. Специфіка кризового психологічного консультування визначається не лише необхідністю оперативного реагування, роботи з інтенсивними емоційними станами клієнта та прийняття професійних рішень в умовах невизначеності, а й потребою врахування віково-психологічних особливостей осіб, які звертаються по психологічну допомогу. Особливості психічного розвитку, рівень автономності, соціальна ситуація розвитку та правовий статус клієнтів різних вікових груп зумовлюють специфіку реалізації етико-правових принципів професійної діяльності психолога.

За таких умов особливої актуальності набуває проблема реалізації етико-правових засад кризового психологічного консультування осіб різного віку. Практична діяльність психолога нерідко супроводжується необхідністю прийняття складних професійних рішень, пов'язаних із забезпеченням конфіденційності, отриманням інформованої згоди, визначенням меж професійного втручання та гарантуванням психологічної безпеки клієнтів різного віку.

Незважаючи на наявність нормативно-правових документів та професійних етичних кодексів, їх практична імплементація у сфері кризового консультування залишається недостатньо розробленою [9]. Додаткової наукової уваги потребує проблема адаптації етико-правових вимог до особливостей кризового психологічного консультування дітей, підлітків, дорослих і осіб похилого віку, оскільки механізми реалізації професійних принципів у зазначених категоріях клієнтів суттєво відрізняються. Відсутність чітких алгоритмів

дій у складних етичних ситуаціях, недостатня інтеграція правових норм у професійну підготовку консультантів, а також специфічні умови кризової допомоги зумовлюють необхідність глибшого наукового осмислення цієї проблематики.

Таким чином, виникає суперечність між нормативно визначеними етико-правовими засадами діяльності психолога та складністю їх практичної реалізації в умовах кризового консультування, що й обумовлює актуальність даного дослідження.

Метою статті є теоретичне обґрунтування етико-правових засад кризового психологічного консультування осіб різного віку та визначення особливостей реалізації професійних етичних принципів і правових норм з урахуванням віково-психологічних характеристик клієнтів.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення таких завдань:

- проаналізувати теоретичні засади етико-правового забезпечення кризового психологічного консультування;
- охарактеризувати нормативно-правові та етичні основи професійної діяльності кризового психолога;
- визначити особливості реалізації етико-правових принципів під час кризового психологічного консультування дітей, підлітків, дорослих та осіб похилого віку;
- обґрунтувати напрями вдосконалення практичної реалізації етико-правових засад кризового психологічного консультування осіб різного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Етико-правові засади діяльності кризового консультанта становлять інтегративну систему професійних норм, що регулюють взаємодію фахівця з клієнтом у ситуаціях підвищеної психологічної вразливості. У межах кризового консультування ці норми набувають особливої значущості, оскільки клієнт перебуває у стані емоційної дестабілізації, що знижує рівень критичності мислення, саморегуляції та здатності до автономного прийняття рішень.

1. Етичний вимір діяльності базується на принципах гуманізму, поваги до гідності особистості, добровільності отримання допомоги та відповідальності фахівця за наслідки психологічного впливу. Водночас правовий аспект визначає нормативні рамки професійної діяльності, зокрема через дотримання законодавства України у сфері охорони психічного здоров'я, соціального захисту та захисту персональних даних[8].

Синтез етичних і правових норм забезпечує не лише ефективність консультування, але й захист прав клієнта, мінімізацію ризиків вторинної травматизації та підвищення рівня довіри до психологічної допомоги [11].

Конфіденційність є фундаментальним принципом кризового консультування, що передбачає збереження в таємниці будь-якої інформації, отриманої від клієнта в процесі професійної взаємодії. У кризових ситуаціях цей принцип має подвійне значення: з одного боку, він сприяє формуванню довірливих відносин, з іншого - вимагає від консультанта високого рівня професійної відповідальності у випадках, коли існує загроза життю чи здоров'ю клієнта або інших осіб.

Відповідно до українського законодавства, зокрема Закону України «Про захист персональних даних», консультант зобов'язаний забезпечити належний рівень захисту інформації та інформувати клієнта про межі конфіденційності. Це включає ситуації, коли можливе її обмеження (наприклад, ризик суїциду, насильства тощо)[7].

Таким чином, конфіденційність у кризовому консультуванні не є абсолютною категорією, а розглядається як етично та юридично регульований процес балансування між правом клієнта на приватність і необхідністю забезпечення безпеки.

Водночас практична реалізація принципу конфіденційності залежить від віку клієнта. Під час кризового психологічного консультування дітей і підлітків консультант

зобов'язаний враховувати законодавчо визначені права та обов'язки законних представників, тоді як у роботі з повнолітніми особами пріоритетного значення набуває принцип автономії особистості. Психологічне консультування осіб похилого віку також може потребувати оцінки когнітивного функціонування та здатності клієнта до усвідомленого прийняття рішень, що безпосередньо впливає на реалізацію принципу конфіденційності [13, 15].

Принцип безпеки є ключовим у діяльності кризового консультанта та передбачає створення умов, у яких клієнт не зазнає додаткової психологічної шкоди. Він тісно пов'язаний із класичним деонтологічним принципом «не зашкодь», що вимагає від фахівця утримання від будь-яких дій, які можуть погіршити психоемоційний стан клієнта або спричинити вторинну травматизацію.

2. У контексті нормативного регулювання професійної діяльності психолога важливу роль відіграє Етичний кодекс психолога, який визначає базові стандарти професійної поведінки. В Україні тривалий час основним орієнтиром залишався Етичний кодекс психолога, ухвалений Товариством психологів України у 1990 році, що закріплює принципи відповідальності, гуманізму та недопущення шкоди у професійній діяльності [2].

Водночас варто зазначити, що зазначений кодекс у його класичній редакції певною мірою є застарілим, оскільки був сформований в інших соціокультурних умовах і не враховує повною мірою сучасні виклики, зокрема пов'язані з кризовим консультуванням у ситуаціях воєнного часу, цифровізації психологічної допомоги та нових етичних дилем. У зв'язку з цим Національною психологічною асоціацією України було розроблено оновлений Етичний кодекс психолога, гармонізований із європейськими стандартами професійної етики [3].

Це свідчить про поступову трансформацію етичних підходів у професійній діяльності психолога та необхідність їх адаптації до сучасних умов практики. Зокрема, принцип «не зашкодь» у кризовому консультуванні набуває більш комплексного характеру і передбачає не лише уникнення прямої шкоди, а й активне забезпечення психологічної стабілізації клієнта, оцінку ризиків (суїцидальних, поведінкових, соціальних) та своєчасне залучення інших фахівців у разі потреби.

Таким чином, реалізація принципу безпеки у кризовому консультуванні вимагає поєднання етичної рефлексії, правової обізнаності та високого рівня професійної компетентності консультанта.

Реалізація принципу «не зашкодь» також має вікову специфіку. Для дітей та підлітків першочергового значення набуває попередження повторної психотравматизації, забезпечення безпечної взаємодії із сім'єю та соціальним оточенням. У роботі з дорослими особлива увага приділяється підтримці автономії клієнта, тоді як під час консультування осіб похилого віку необхідно враховувати можливі вікові когнітивні зміни, соматичний стан та соціальну ізоляцію, які можуть впливати на перебіг кризової ситуації [11, 14].

Ефективність кризового консультування значною мірою залежить від здатності фахівця інтегрувати етичні принципи з правовими вимогами у реальній практиці. Це передбачає не лише знання відповідних норм, але й розвиток професійного мислення, що дозволяє приймати обґрунтовані рішення в умовах невизначеності та високого рівня відповідальності.

Практична реалізація етико-правових засад включає:

- отримання інформованої згоди клієнта;
- чітке окреслення меж професійної взаємодії;
- ведення документації відповідно до нормативних вимог;
- дотримання стандартів професійної комунікації.

Таким чином, реалізація етико-правових засад кризового психологічного консультування передбачає не механічне виконання нормативних вимог, а їх професійну інтерпретацію відповідно до конкретної кризової ситуації, індивідуально-психологічних характеристик клієнта та його вікових особливостей. Саме комплексне поєднання етичної компетентності, правової обізнаності та професійної рефлексії забезпечує ефективність консультативної взаємодії.

Водночас зміст зазначених професійних дій не є однаковим для всіх категорій клієнтів. Отримання інформованої згоди, визначення меж професійної взаємодії, ведення документації та організація психологічної підтримки повинні здійснюватися з урахуванням віково-психологічних особливостей особистості, її правового статусу, рівня автономності та здатності до усвідомленого прийняття рішень [12, 15].

Особливого значення набуває розвиток етичної рефлексії консультанта, яка забезпечує здатність критично оцінювати власні дії та їх відповідність професійним стандартам.

Принцип інформованої згоди є важливим елементом етико-правового забезпечення діяльності кризового консультанта та передбачає добровільну участь клієнта у процесі психологічної допомоги на основі повного розуміння її умов, цілей і можливих наслідків. У кризових ситуаціях реалізація цього принципу ускладнюється через емоційну дезорганізацію клієнта, обмеженість часу та необхідність швидкого реагування.

Консультант зобов'язаний у доступній формі пояснити клієнту характер допомоги, межі конфіденційності, можливі ризики та альтернативні варіанти підтримки. Особливу увагу слід приділяти випадкам, коли клієнт перебуває у стані гострої кризи, що може знижувати його здатність до усвідомленого прийняття рішень. У таких ситуаціях допускається часткова модифікація процедури інформованої згоди, однак із обов'язковим дотриманням принципу поваги до автономії особистості.

Таким чином, інформована згода у кризовому консультуванні виступає не лише юридичною формальністю, а й етичним механізмом забезпечення суб'єктності клієнта.

Урахування віково-психологічних особливостей клієнтів є необхідною умовою реалізації етико-правових засад кризового психологічного консультування. Особливості психічного розвитку, рівень автономності, соціальна ситуація розвитку та правовий статус особистості визначають специфіку застосування принципів конфіденційності, інформованої згоди, професійної відповідальності й забезпечення психологічної безпеки під час надання психологічної допомоги особам різних вікових груп.

Практична реалізація етико-правових засад кризового психологічного консультування не може здійснюватися за універсальним алгоритмом, оскільки визначається віково-психологічними особливостями клієнтів, рівнем їхнього психічного розвитку, сформованістю автономності, когнітивних процесів і здатності до усвідомленого прийняття рішень. Саме тому застосування принципів конфіденційності, інформованої згоди, професійної відповідальності та забезпечення психологічної безпеки набуває специфічних рис у роботі з представниками різних вікових груп. У сучасній психології розвитку наголошується, що вікові закономірності визначають не лише особливості переживання кризових подій, а й характер взаємодії клієнта з психологом, рівень довіри та готовність до консультативної співпраці [13; 14].

У роботі з дітьми реалізація етико-правових принципів характеризується поєднанням прав дитини із законними повноваженнями її батьків або інших законних представників. Надання психологічної допомоги передбачає отримання інформованої згоди законного представника, водночас консультант повинен максимально враховувати думку самої дитини відповідно до її віку, рівня розвитку та здатності усвідомлювати зміст психологічної взаємодії. Особливого значення набуває забезпечення психологічної безпеки

дитини, недопущення повторної травматизації та дотримання принципу найкращих інтересів дитини [15; 16].

Під час кризового психологічного консультування підлітків особливу роль відіграє баланс між автономністю особистості та участю законних представників у процесі надання психологічної допомоги. Консультант повинен враховувати прагнення підлітка до самостійності, забезпечувати довірливий характер взаємодії та водночас виконувати правові вимоги щодо захисту життя і здоров'я неповнолітнього. За наявності ризику самоушкодження, суїцидальної поведінки або насильства принцип конфіденційності може бути обмежений відповідно до вимог законодавства та професійних етичних стандартів [12; 15].

У роботі з дорослими клієнтами провідного значення набувають принципи автономії особистості, добровільності отримання психологічної допомоги, конфіденційності та особистої відповідальності за прийняті рішення. За таких умов консультативна взаємодія ґрунтується на партнерських відносинах між психологом і клієнтом, що забезпечує ефективну реалізацію інформованої згоди та сприяє формуванню довірливого терапевтичного контакту [3; 12].

Психологічне консультування осіб похилого віку потребує врахування можливих когнітивних змін, особливостей емоційного реагування, стану здоров'я та соціальної ситуації розвитку. У таких випадках консультант повинен оцінювати здатність клієнта до усвідомленого прийняття рішень, забезпечувати доступність інформації, а за необхідності – організовувати взаємодію із законними представниками чи членами сім'ї, не порушуючи права людини на повагу до її гідності та приватності [11; 14].

Отже, реалізація етико-правових засад кризового психологічного консультування має здійснюватися з урахуванням віково-психологічних закономірностей розвитку особистості. Диференційований підхід забезпечує дотримання професійних стандартів психологічної діяльності, підвищує ефективність психологічної допомоги та сприяє захисту прав клієнтів незалежно від їхнього віку.

Професійна відповідальність кризового консультанта охоплює усвідомлення наслідків власних дій, дотримання професійних стандартів та готовність до прийняття рішень у ситуаціях підвищеного ризику. Вона включає як етичний, так і правовий компоненти.

Етична відповідальність полягає у дотриманні норм професійної етики, повазі до гідності клієнта, недопущенні дискримінації та зловживання професійними повноваженнями. Правова відповідальність визначається чинним законодавством України, зокрема у сфері захисту персональних даних, охорони психічного здоров'я та надання психологічної допомоги.

Особливого значення набуває компетентісна відповідальність, яка передбачає роботу лише в межах власної професійної підготовки. У випадках, що виходять за межі компетенції (наприклад, психіатричні стани, суїцидальні ризики високого рівня), консультант зобов'язаний направити клієнта до відповідного спеціаліста.

Отже, професійна відповідальність є інтегративною характеристикою діяльності кризового консультанта, що забезпечує якість і безпечність психологічної допомоги.

Практика кризового консультування нерідко супроводжується виникненням етичних дилем - ситуацій, у яких консультант змушений обирати між кількома суперечливими цінностями або нормами. Найпоширенішими серед них є:

- конфлікт між конфіденційністю та необхідністю запобігання шкоді;
- баланс між автономією клієнта та обов'язком захисту його життя і здоров'я;
- визначення меж професійного втручання в умовах невизначеності.

Наприклад, у випадках суїцидального ризику консультант може бути змушений порушити принцип конфіденційності задля забезпечення безпеки клієнта. Такі рішення мають базуватися на оцінці ризиків, етичних стандартах та законодавчих нормах.

Вирішення етичних дилем передбачає застосування принципів етичного аналізу, супервізії та міждисциплінарної взаємодії. Важливою умовою є також розвиток етичної рефлексії як складової професійної компетентності психолога.

Таким чином, етичні дилеми є невід'ємною частиною практики кризового консультування та потребують високого рівня професійної підготовки.

Висновки. У результаті проведеного теоретичного аналізу встановлено, що етико-правові засади діяльності кризового консультанта є фундаментальною основою надання ефективної та безпечної психологічної допомоги в умовах кризи.

Ключовими деонтологічними принципами виступають конфіденційність, безпека та принцип «не зашкодь», які визначають межі професійного втручання та забезпечують захист клієнта. Водночас їх реалізація у кризових умовах потребує гнучкості та врахування контексту ситуації.

Науковий пошук вказав на значення принципу інформованої згоди як механізму забезпечення автономії клієнта, а також визначив роль професійної відповідальності консультанта як інтегративного чинника якості психологічної допомоги.

Доведено, що практична реалізація етико-правових засад кризового психологічного консультування повинна здійснюватися з урахуванням віково-психологічних особливостей клієнтів. Вікові характеристики визначають специфіку застосування принципів конфіденційності, інформованої згоди, професійної відповідальності та забезпечення психологічної безпеки, що обумовлює необхідність диференційованого підходу до надання психологічної допомоги дітям, підліткам, дорослим та особам похилого віку.

Окрему увагу приділено етичним дилемам, що виникають у практиці кризового консультування, та необхідності розвитку етичної рефлексії, супервізійної підтримки і міждисциплінарної взаємодії для їх ефективного вирішення.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою сучасних етичних стандартів кризового консультування в умовах воєнного стану та цифровізації психологічної допомоги. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання під час удосконалення професійної підготовки кризових психологів, розроблення методичних рекомендацій щодо реалізації етико-правових засад психологічної допомоги особам різних вікових груп, а також у процесі оновлення професійних стандартів діяльності психологів відповідно до сучасних суспільних викликів.

Список використаної літератури

1. Бондаренко Г., Клименко Ю., Роечко С. Роль етичних норм у соціально-психологічному консультуванні: від моральної відповідальності до правових обмежень. Соціальна робота та соціальна освіта. 2025. № 1(14). С. 197–205. DOI: 10.31499/2618-0715.1(14).2025.332106. URL: [https://doi.org/10.31499/2618-0715.1\(14\).2025.332106](https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(14).2025.332106) (дата звернення: 23.07.2026).
2. Етичний кодекс психолога від 20 груд. 1990 р. URL: <http://nsj.gov.ua/files/1448287570%D0%95%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B0.docx.pdf> (дата звернення: 26.07.2026 року).
3. Етичний кодекс психолога Національної психологічної асоціації. URL: <https://npa-ua.org/ethics/> (дата звернення: 26.07.2026).
4. Етичний кодекс психолога Української психологічної асоціації. URL: <https://www.upa.guru/> (дата звернення: 26.07.2026).
5. Етичний кодекс психологів-консультантів Асоціації психологічного консультування та травматерапії. URL: <https://www.psycounseling.org/ethics> (дата звернення: 26.07.2026).

6. Закон України «Про систему охорони психічного здоров'я в Україні» №4223-IX, від 15.01.2025 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4223-20#Text>. (дата звернення: 27.07.2026).
7. Закон України «Про захист персональних даних» №4240-IX, від 14.06.2025 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 27.07.2026).
8. Наказ МОЗ України №2118 від 13.12.2023 «Про організацію надання психосоціальної допомоги населенню». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0126-24#Text> (дата звернення: 26.07.2026).
9. Постанова КМУ «Про деякі питання надання психологічної допомоги ветеранам війни, членам їх сімей та деяким іншим категоріям осіб» №1338 від 29.11.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1338-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.07.2026).
10. Психологічна деонтологія: етичні кодекси: хрестоматія / уклад. В.О. Климчук; Міжрегіональна академія управління персоналом. Київ : МАУП, 2005. 86 с.
11. Титаренко Т. М., Дворник М. С., Климчук В. О. та ін. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій: практичний посібник. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.
12. American Psychological Association Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct. Washington, 2017 URL: <https://www.apa.org/ethics/code/ethics-code-2017.pdf>. (дата звернення: 26.07.2026).
13. Fisher C. B. Being Informed About Informed Consent. *Society for the Advancement of Psychotherapy*. 2023. URL: <https://societyforpsychotherapy.org/being-informed-about-informed-consent/> (дата звернення: 23.07.2026).
14. McGuire J. Ethical Considerations When Working With Older Adults in Psychology. *Ethics & Behavior*. 2009. Vol. 19(2). P. 112–128. DOI: 10.1080/10508420902772702. URL: <https://doi.org/10.1080/10508420902772702> (дата звернення: 23.07.2026).
15. Young G., Kenny M. C. Focusing the APA Ethics Code to Include Development: Applications to Abuse. *Journal of Child & Adolescent Trauma*. 2023. Vol. 16(1). P. 109–122. DOI: 10.1007/s40653-022-00484-z. URL: <https://doi.org/10.1007/s40653-022-00484-z> (дата звернення: 23.07.2026).

ETHICAL AND LEGAL PRINCIPLES OF CRISIS PSYCHOLOGICAL COUNSELING FOR INDIVIDUALS OF DIFFERENT AGE GROUPS

Olha Dzhezhyk

*National University «Odesa Law Academy»,
23, Fontanska Road Str., Odessa, Ukraine, 65009
<https://orcid.org/0000-0003-2570-2589>
e-mail: dzhezhyk_olga@ukr.net*

Maryna Bodelan

*National University «Odesa Polytechnic»
1 Shevchenko Avenue, Odessa, Ukraine, 65044
<https://orcid.org/0000-0003-4216-8496>
e-mail: manina19831@ukr.net*

Olena Azarkina

*National University «Odesa Polytechnic»
1 Shevchenko Avenue, Odessa, Ukraine, 65044
<https://orcid.org/0000-0002-2496-3691>
e-mail: olenaazarkina@gmail.com*

The article presents a theoretical analysis of the ethical and legal principles of crisis psychological counseling for individuals of different age groups. The study examines the specific features of implementing ethical principles and legal standards in the professional practice of crisis counselors while considering the developmental and psychological characteristics of children, adolescents, adults, and older adults. It is substantiated that the effectiveness of crisis psychological counseling depends not only on adherence to professional ethical standards and current legal requirements but also on the adaptation of professional interaction to the client's level of psychological development, cognitive capacities, autonomy, and social context of development.

The study analyzes the legal framework governing the professional activities of psychologists in Ukraine, as well as contemporary ethical codes regulating the provision of psychological assistance in crisis situations. The content of the fundamental ethical and legal principles, including confidentiality, informed consent, professional responsibility, safety, and the principle of do no harm, is examined. Particular attention is paid to the age-specific implementation of these principles in crisis psychological counseling for representatives of different age groups.

The findings indicate that the practical implementation of ethical and legal principles in crisis psychological counseling requires a differentiated approach that takes into account the clients' developmental and psychological characteristics, their capacity for informed decision-making, the nature of the crisis situation, and the legal grounds for psychological intervention. It is demonstrated that integrating developmental psychological and ethical-legal approaches contributes to improving the effectiveness of crisis psychological counseling, ensuring clients' psychological safety, protecting their rights, and maintaining professional standards of psychological practice.

Keywords: crisis psychological counseling; ethical and legal principles; developmental psychological characteristics; professional ethics of psychologists; confidentiality; informed consent; professional responsibility; psychological safety; legal regulation of psychological practice.

*Дата першого надходження статті до видання: 31.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 28.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 12.10.2026*